

-
53. Соловьев А. Факультет медиавистики БГУ? // Журналистика – 2005: на скрыжаванні часу і просторы: Матэрыялы 7-й Міжнароднай навукова-практычна канферэнцыі. – Вып. 7. – Мінск, 2005. – С. 93-95.
54. Сорокин П.А. Система социологии. – Т. 1. Социальная аналитика / П.А. Сорокин. – Л., 1920.
55. Сорокин Ю.А. Психолингвистические аспекты изучения текста / Ю.А. Сорокин. – М., 1985.
56. Социологический справочник / Сост.: В.И. Тарасенко, В.И. Паниотто, А.И. Вишняк; Под общ.ред. В.И. Воловича. – К.: Политиздат Украины, 1990. – 382 с.
57. Стефанов Н. Теория и метод в общественных науках / Пер. с болг. И.С. Морозовой. – М.: Прогресс, 1967.
58. Философская энциклопедия: В 5 т. – М., 1964.
59. Философский энциклопедический словарь. – М.: Политиздат, 1983.
60. Шарков Ф.И. Основы теории коммуникации: Учебник для вузов / Ф.И. Шарков. – М.: ИД «Социальные отношения», Изд-во «Перспектива», 2003. – 248 с.
61. Шарков Ф.И., Родионов А.А. Социология массовой коммуникации: Учебное пособие. – Ч. 1. Техника и технология сбора и обработки информации. – М.: ИД «Социальные отношения», Изд-во «Перспектива», 2003. – 264 с.
62. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы / Отв. ред. В.Н. Иванов. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Наука, 1987.
63. Faia M.A. Dynamic Functionalism: Strategy and Tactics. – Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
64. The language of social research: A reader in the methodology of social research / Ed. by P.F.Lazarsfeld & M.Rosenberg. – Glencoe: Free Press, 1962.
65. McQuail D. Mass Communication Theory: An Introduction. – L.: Newbury Park, Beverly Hills, New Delhi, 1987.
66. Rosengren K.E. From field to frog ponds // Journal of communication. – 1993. – 43 (3).

Some questions of methodology of study of process of mass communication are devoted in the article.

Key words: mass communication, methodology, mass-media.

УДК 070 (477)

О. Ю. Квасниця

Львівський національний університет імені Івана Франка

НАУКОВА ЖУРНАЛІСТИКА: ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ

У статті автор дає визначення поняттю «наукова журналістика», з'ясовує її мету та завдання; обґрунтovує доцільність відкриття такої спеціалізації в Україні, а також пропонує ряд заходів, які сприятимуть відновленню діалогу між науковою елітою та суспільством.

Ключові слова: наукова журналістика, наукові експерти, наукова комунікація, наукове інформаційне агентство, науково-популярні видання, імпакт-фактор.

Живемо в епоху новітніх технологій, в епоху, коли науково-технічний прогрес не просто розширює світоглядні горизонти людини, а й генерує новий антропологічний вид людини: людину техніки. Чи стала ця людина крашою завдяки науково-технічним здобуткам, а чи стала їхнім заручником? Наука й техніка для людини чи людина для техніки? Зовсім не риторичні запитання, які заслуговують на окрему наукову розвідку. Зрештою, що українське суспільство знає про результати діяльності ряду наукових шкіл: чи то біохімія, чи квантова фізика, чи астрофізика? Яким є рівень цих знань? З яких джерел громадськість черпає інформацію про науку? Чи має це інформування системний характер? Перелік запитань можна продовжити, однак це сфера діяльності саме наукової журналістики.

Мета нашої статті – з'ясувати, що таке наукова журналістика та її завдання, хто такі наукові журналісти, чи існує така спеціалізація у фаховій підготовці журналіста в Україні, зрештою, яким є діалог поміж науковою елітою та суспільством: перманентним чи спорадичним?

Наукова журналістика – це галузь журналістики, яка інформує громадськість про наукову проблематику. Це особливий вид комунікації, в тріаді наука – журналістика – суспільство, в якій роль журналіста є особливою, оскільки він забезпечує ретрансляцію і полегшену рецепцію наукових смислів з боку аудиторії, адже інформація наукового характеру є доволі специфічною, перевантаженою науковою термінологією, викладеною науковим стилем, що вимагає відповідного освітнього рівня. Відтак «мета наукової журналістики полягає в мистецтві передавати наукову інформацію до середньостатистичного споживача в такий спосіб, щоб останній зміг її зрозуміти і осягнути» [7]. Як зазначає американський науковий журналіст Даніель Чарльз, наукова журналістика – це будь-яка журналістика, яка допомагає людям розібратися у чомуусь новому – технологіях, процесах, а також у тому, як побудованій та функціонує наш світ. Вона розповідає про те, що відбувається навколо нас, як це відбувається і з якої причини. Наукові журналісти, з одного боку, інформують про новини науки і техніки, а з іншого – використовують ці знання, аби пояснити певні повсякденні речі, до яких усі звикли [3]. Отже, науковий журналіст – це експерт у трактуванні наукових здобутків. Це медіум між науковою елітою і суспільством.

Як приходять у наукову журналістику? Як засвідчує світовий досвід – двома шляхами. Перший – це журналісти, які пишуть на наукові теми, другий – це самі науковці, які здобувши журналістські навики, висвітлюють вищезазначену проблематику.

Постає питання: чи існує у нас наукова журналістика, а відтак наукові журналісти? Дискусійні запитання, які неодноразово ставали предметом аналізу у мас-медійному та науковому дискурсі. В українському інформаційному потоці є сегмент наукової проблематики, але його кількісне співвідношення з іншими, як-от політичним, спортивним чи, навіть, розважальним є незначним. Безперечно, якісні друковані видання мають власні редакторські відділи на кшталт газети «Дзеркало тижня» чи журналу «Кореспондент», однак в регіональних виданнях, як і в загальнонаціональному телепросторі панує псевдонаука. Остання у розвинених країнах заборонена, у нас же процвітає, а її існування обґрунтovується суспільним замовленням чи точніше попитом на ринку інформації. З висновків британського експерта в галузі наукової журналістики Майка Рігулсфорда «наукової журналістики в Україні швидше немає, ніж є» [1]. І на це є кілька базових причин. По-перше, не створено модерної системи комунікації між науковою і суспільством. По-друге, наші факультети та відділення журналістики не готують фахівців у цій сфері, оскільки наразі наукова журналістика не визнана окремою спеціалізацією. По-третє, немає ні державного, ні комерційного замовлення на новини в науковій галузі.

Повернемося до розгляду системи комунікації між науковою і суспільством. Як, приміром, працює ця система у світі, зокрема в Британії. Зайшовши на вебсторінку наукової журналістики Британської Ради [6], ми можемо ознайомитися з останніми науковими новинами Сполученого Королівства, ба більше, до нашого розпорядження інформація про ЗМІ та організації, які спеціалізуються саме у науковій журналістиці. Наприклад, у рубриці «Наука в новинах» наведено джерела, з яких суспільство отримує наукову інформацію, це зокрема «BBC news – science and environment»; «Focus» – щомісячний електронний журнал Бі-Бі-Сі; «First Science» – науково-популярне електронне видання, яке інформує про важливі наукові відкриття, останні новини, блоги тощо; «Guardian Unlimited Science website» – вебсайт, який надає найновішу інформацію з усього світу, а також аналіз і коментар з газет «Гардіан» і «Оглядач»; «New Scientist» – один з найпопулярніших наукових журналів Британії, який окрім спеціалізованих новин, інформує також про наукові вакансії; «Sky at night» – видання, засноване на базі науково-популярних серіалів, висвітлює найновіші відкриття в астрофізиці, досягнення як провідних світових астрономів, так і аматорів; «The Royal Society's science news section» – відділ новин Королівського наукового товариства надає щоденні звіти наукових новин, а також прес-релізи та наукові доповіді на актуальні наукові питання; «The Science and Development Network» (SciDevNet) – структура, мета якої надавати достовірну інформацію про науку і технологію, яка б дозволила країнам, що розвиваються, покращити економічне і соціальне становище; Окрім того, ми знайдемо ряд організацій, які спеціалізуються на науковій журналістиці, наприклад, «AlphaGalileo» – онлайн прес-центр для європейських наукових досліджень в галузі мистецтва, медицини, технології, гуманітарних та природничих наук, що надає безпосередній доступ до звітів, книжкових анонсів, теле-радіоматеріалів, інформації про експертів тощо. Журналіст, який зареєстрований у цій організації, отримує доступ до інформації категорії ембарго (забороненої), а також переваги в електронних послугах, які дозволяють обумовлювати коло наукових пошуків, тип змісту, мову спілкування та ін; «Science Media Centre» – Науковий медіацентр при Королівському інституті, який надає журналістам корисні джерела під час випуску новин, у процесі написання статті чи підготовки до інтерв'ю з науковцем; «The Association of British Science Writers» – Асоціації британських наукових журналістів, мета якої допомогти своїм колегам та студентам, які цікавляться науковою журналістикою, а також підвищити стандарти наукової журналістики у Великій Британії. Як бачимо з наведених прикладів, в британському суспільстві працює налагоджена система комунікації між науковою сферою і суспільством.

В Україні ж цю ситуацію можна охарактеризувати терміном «ризома», тобто хаотичний рух, який необхідно впорядкувати. Щоправда, спроби таких дій ведуться як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Отже, незважаючи на те, що наразі наукова журналістика як спеціалізація невизнана, втім освітню базу готовить і впроваджують в українських університетах, зокрема у Києво-Могилянській академії читається експериментальний курс з наукової журналістики, у Львівському, Київському, Запорізькому та Харківському ВНЗ ведуться розробки навчальної програми такого курсу. Досвідом роботи з наукової комунікації та журналістики в межах семінарів, майстер-класів, на сторінках газет «Дзеркало тижня», «День» ділилися британський науковий журналіст Майк Рігулсфорд, американський експерт з наукової комунікації Даніел Чарльз. Щобільше, «World Federation of Science Journalists» (Світова федерація наукових журналістів) у співпраці з «The Science and Development Network» (SciDevNet) запустили перший у світі онлайн курс з наукової журналістики, що дає нам, українським науковцям і журналістам, можливість прилучитися до вже напрацьованої інформаційно-освітньої сфери. Це вже готовий курс для професійних журналістів, студентів та викладачів, який був адаптований і перекладений на арабську, французьку, іспанську, португальську, китайську версії. Отже, фахівців можна і треба готовувати, як і базу для їхньої самореалізації. Тобто йдеться про державне замовлення, що свідчило б про розуміння і адекватну реакцію на виклики і потреби часу. Адже цивілізований діалог між науковою і суспільством свічить про поступ держави.

Однак об'єктивний погляд на систему комунікації між науковою і суспільством вимагає активної участі самих науковців у цьому діалозі, готовності прорвати інформаційну блокаду української науки. Так, у літку 2007 року

в Лондоні було підписано угоду про приєднання України до Європейської мережі обміну науковою інформацією (GEANT2), що дозволяє двосторонній обмін науковими здобутками.

Власне, коли говоримо вже про сучасні наукові видання, як одну зі складових інформаційного забезпечення, то тут варто навести деякі міркування, доктора біологічних наук Олександра Демченка [2]. Так дослідник зазначає, що у світі виходить близько 20-30 тисяч журналів, усі наукові видання мають електронні аналоги. Завдяки електронним пошуковим системам наукової літератури таким, як «Web of science» чи «Scopus» (на останній, при- міром, зреферовано 14000 журналів і дається можливість перейти до сайту видавництва і роздрукувати повний текст статті), а також імпакт-факторові (IF), що відображає кількість цитувань статей, забезпечено творчу роботу науковця, його системну присутність з інформаційному полі світової науки.

В Україні не тільки відсутній вільний доступ до електронних журналів провідних науковах шкіл світу, ми не прив'язані до світових пошукових систем, не існує електронних аналогів власне українських наукових журналів, за незначними винятками, наприклад, «Український математичний журнал», «Український фізичний журнал», «Український біохемічний журнал» та ряду інших.

Очевидно, що цю проблему слід вирішувати на національному рівні. Як зауважує О. Демченко, «Зараз наука України перебуває в чорній дірці. Чорними дірками астрономи називають космічні об'єкти, жодна інформація з яких не може вирватись, навіть світло. Чорна дірка створилася не лише по відношенню до світової науки, але і до громадян своєї країни. Інформаційні блоки існують і в самій науці, між інститутами і факультетами, між ученими, що працюють у сусідніх кімнатах. Це тяжко б'є по українській науці і битиме далі. В найбільш вразливій ситуації буде НАНУ, у якої немає іншої суспільної функції, ніж сама наука. [...] Докорінна реформа вкрай необхідна, але її проведення в умовах інформаційного вакуума дуже небезпечне» [2]. Отже, вчений апелює до усіх науковців України, аби кожний створив власну вебсторінку, де розмістив би максимум інформації про себе, публікації, патенти, дисертації, лекційні курси тощо. Далі пропонує коштом держави закупити близько 2000 назв електронних журналів з організацією вільного доступу до них з усієї країни, які до того ж набагато дешевші за паперові; видавати не лише національні наукові видання, а й виходити на рівень міжнародних наукових видань. Пропонує дослідник також створити Національну базу даних про українську науку з потужною пошуковою системою. «Це має бути і український аналог, і доповнення до Web of Science. Його метою буде і врятувати від повної інформаційної загибелі класичні роботи титанів української науки, і задіяти в інформаційний потік усе надруковане в останній час (включаючи дисертації, тези конференцій, різного роду збірники робіт), і бути об'єднавчим фактором для української наукової спільноти. Це має бути національна програма...» [2].

Ці комплексні заходи повинні передбачати також популяризацію науки уже на іншому рівні – суспільному – через масові науково-популярні журнали зразками яких у світі є, наприклад, американське видання «Scientific American», яке виходить більше ніж століття, до слова, його українська версія – «Світ науки» припинила своє існування через брак коштів, «New Scientist» – британське видання з накладом у сто тисяч примірників. Варто згадати у цьому контексті, що з таким самим величезним накладом в Україні за часів СРСР виходив журнал «Наука і суспільство». Корисним є досвід російських колег, зокрема московська газета «Поиск», яка оперативно реагує на події в науці, журнали «Наука и жизнь», «Техника молодежи», «Знание – сила», останні, щоправда, є у дещо скрутній ситуації. Цікавим прикладом є російське агентство «Інформнаука», яке може послужити аналогом для Українського наукового інформаційного агентства. Як пише Олександр Рожен, «його новини виходять щотижня. Вони складаються з інформаційних повідомлень про розвиток науки на території Росії. Кожне повідомлення – обсягом до 2000 знаків. У одному випуску – 10–12 повідомлень. Крім того, у цьому ж випуску подається до 10 коротких повідомлень про головні наукові події за кордоном. Іноді у випуск додається коротке інтерв'ю з відомим ученим або автором важливої наукової події. Передплата коштує близько 600 дол. на півроку. Безплатно прочитати цю інформацію в Інтернеті неможливо. Українське агентство пропонується зробити у дещо іншому вигляді. Насамперед інформацію слід подавати в режимі on-line, щогодини – по два-три лаконічні повідомлення (до 200 знаків). Деякі статті давати у розширеному вигляді (до 2000 знаків). Раз чи двічі на тиждень редакція подавала б статтю або інтерв'ю з креативним носієм інформації стосовно важливої соціальної або наукової проблеми, яка хвилює суспільство [5]. Окрім того, необхідно відновити науково-популярну кіноіндустрію, яку Україна мала в особі студії «Київнаукфільм» і яка нічим не поступалася таким світовим аналогам, як BBC чи Discovery.

Отже, ми дійшли до таких **висновків**:

- 1) наукова журналістика – це така галузь журналістики, яка фахово інформує суспільство про науку та її здобутки;
- 2) актуальним є відкриття спеціалізації з наукової журналістики на факультетах та відділеннях українських університетів;
- 3) необхідно реформувати інформаційне забезпечення самої науки, здобувши вільний доступ до електронних журналів провідних наукових шкіл; створити електронні аналоги українським фаховим науковим виданням; створити Національну базу даних про українську науку з потужною пошуковою системою – весь цей комплекс заходів дозволить українській науці бути активно присутньою у світовому інформаційному полі, а також довести свій потенціал і конкурентоспроможність на міжнародному рівні.
- 4) Відкриття Українського інформаційного наукового агентства, заснування науково-популярних видань, виробництво науково-популярних фільмів дозволить повернути суспільний авторитет українській науці.

Список використаних джерел

1. Гаташ В. Майк Ригулсфорд. Наукова журналістика: швидше немас, ніж є / В. Гаташ // Дзеркало тижня. –2006. – 23-29 груд.
2. Демченко О. Українська наука: чорна дірка в потоках інформації / О. Демченко // Дзеркало тижня. –2005. – 7-13 трав.
3. Полуденко А., Семенченко М. Не нудно! Даніель Чарльз – Про закони правильної наукової журналістики / А. Полуденко, М. Семенченко // День. – 2010. – 23-24 квіт.
4. Рігулсфорд М. Наука – суспільство: від недовіри до діалогу / М. Рігулсфорд // Дзеркало тижня. – 2007. – 20-26 січ.
5. Рожен О. Інформаційне гетто для українських учених, або Навіщо економіці знань агентство наукових новин / О. Рожен // Дзеркало тижня. – 2007. – 1-8 верес.
6. <http://www.britishcouncil.org/talkingscience-media-news.htm>.
7. http://en.wikipedia.org/wiki/Science_journalism.

The article attempts to make definition of science journalism, make clear the aim of the last one, prove indispensability of establishment of new journalist specialization. In addition, the author suggests some ideas of rehabilitation of dialog between science elite and society.

Key words: science journalism, science journalist, science communication, science news agency, popular science magazines.

УДК 328.74

С. В. Кривов

*Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского,
Россия*

СРЕДСТВА МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ КАК ИНСТРУМЕНТ ЭТНОКОНФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

В данной статье анализируются различные аспекты участия средств массовой информации в реализации этноконфессиональной политики. Рассматриваются особенности практического применения мирового опыта в условиях постсоветского пространства. Особое внимание уделяется техникам политической корректности.

Ключевые слова: этноконфессиональная политика, этнокультурное многообразие, политическая корректность.

Изучение проблемы участия средств массовой информации в налаживании межкультурного диалога становится все более актуальным. Это связано как с повышенным интересом к СМИ, как одному из ключевых институтов современной демократии, так и с необходимостью комплексного анализа технологий управления этническим и культурным многообразием. Российские и зарубежные публикации по рассматриваемой проблематике можно разделить на два направления. Одна группа авторов рассматривает функционирование средств массовой информации как важнейшего элемента современного демократического общества и их участие в решении важнейших социально-политических проблем [1, с. 92-104]. Другая группа уделяет внимание феномену мультикультурализма как важнейшей составляющей современного медиапространства. Представляется, однако, что необходим более тщательный анализ конкретных политических практик реализуемых посредством СМИ и направленных на более эффективное управление культурным многообразием.

Следует отметить, что мировая практика накопила значительный опыт технологического обеспечения этнокультурной политики в многосоставных обществах. К их числу можно отнести позитивную дискриминацию, политические практики, разработанные в рамках движения за гражданские права, политической корректности, а также доктрины расовой интеграции. Хотя можно говорить о существовании комплексного подхода при выработке основ государственной политики в данной сфере, соотношение конкретных практик далеко неодинаково в различных регионах мира.

Учитывая важность изучения подобного рода политических технологий для стран постсоветского пространства, следует отметить, что не последнюю роль в этой связи играет общая политическая культура каждого конкретного общества, на формирование которой, как известно, оказывают существенное влияние современные масс-медиа. Например, частое упоминание в российских средствах массовой информации словосочетания «исламский терроризм» способствует формированию негативного образа исламской религии, внедряя в массовое сознание сомнительные стереотипы [2, с. 112]. Неудивительно, что в последнее время в подавляющем большинстве стран уделяется внимание не только активному вовлечению СМИ в процесс обсуждения проблем этнокультурного взаимодействия, но и превращению их в полноправного участника разработки и реализации политики в области управления культурным многообразием.